

Socialism și anarhism

Ervin Batthyány

1907 (trad. din hu în ro.: august 2026)

Despre relația dintre socialism și anarhism există atât de multe opinii contradictorii și adesea confuze încât, dacă vorbim despre această problemă, trebuie mai întâi să stabilim din nou, pe scurt, natura acestor două tendințe sociale.

Pe scurt, deci: Socialismul năzuiește să treacă mijloacele de producție din mâinile celor câțiva privilegiați în mâinile colectivității și, astfel, să asigure în mod egal fiecărui om fructele naturii și ale muncii colectivității; cu alte cuvinte: să desființeze exploatarea celor săraci de către cei bogați și să facă posibilă o viață fericită, în egală măsură, pentru toți. Anarhismul este revendicarea ca domnia omului asupra omului să înceteze, ca fiecare să își organizeze viața după propriul plac, în conformitate cu propriile nevoi individuale și cu propria chibzuință; iar armonia și echilibrul rezultate din solidaritatea, liberul acord și asocierea voluntară a indivizilor liberi să înlocuiască domnia dreptului, a legii și a violenței.

Trebuie să cercetăm, prin urmare, în ce se potrivesc aceste două năzuințe și cum poate fi reconciliată realizarea lor practică.

Socialismul și anarhismul sunt deopotrivă fructul dezvoltării omenirii. Societatea socialistă și cea anarhistă devin o posibilitate numai atunci când această dezvoltare ajunge la un anumit punct; abia atunci se poate contura în oameni idealul acestei societăți viitoare și poate începe străduința pentru realizarea lui. Acest punct este, pe de o parte, cel în care domnia omului asupra forțelor naturii a atins nivelul la care este într-adevăr posibilă satisfacerea tuturor nevoilor fiecărui om — adică atunci când agricultura, industria și transporturile au progresat atât de mult încât, într-o ordine socială rațională, oricine poate beneficia, fără efort excesiv, de tot ce îi face viața sănătoasă, frumoasă și fericită; pe de altă parte, când, în legătură cu aceasta și parțial ca urmare a ei, gândirea umană se curăță de superstiții și prejudecăți, cunoaște natura și pe sine însăși la lumina experienței, a observației și a rațiunii, se eliberează de frica de necunoscut și de sub apăsarea adorării autorității religioase și politice și recunoaște unitatea vieții omenirii, egalitatea în drepturi a oamenilor și solidaritatea care îi unește.

Punctul de plecare al socialismului și al anarhismului este, asadar, unul singur. Și scopul lor este unul singur: fericirea deplină a fiecărui om. Să privim acum modul în care încercăm să atingem acest scop.

Socialismul vrea să desființeze proprietatea și vrea ca întreaga producție să fie desfășurată de către colectivitate, în folosul colectivității. Dar acest lucru nu se poate face prin decrete și dispoziții legale.

Este clar că mecanismul actual de guvernare și administrație nu numai că este nefolositor în acest sens, dar stă chiar în calea acestui scop. Statul, cu întreaga sa ordine juridică, cu legile, justiția și puterea sa punitivă, servește pur și simplu la garantarea proprietății. Dacă proprietatea dispare, întreaga această constituție se prăbușește de la sine. Dar este la fel de sigur că socialismul nu va pune una nouă în locul ei. Sarcina societății viitoare va fi organizarea rațională a producției, purtarea de grijă pentru nevoile de zi cu zi și, în general, înfrumusețarea și asigurarea unei vieți plăcute. Însă la această muncă este necesară, în primul rând, acțiunea independentă a fiecărui individ în parte, desfășurarea deplină a forței sale individuale.

Masele care se mișcă la comandă, instrucțiunile venite de sus și regulamentele rigide nu pot rezolva această sarcină. Întreaga viață socială trebuie să se adapteze continuu nevoilor mereu schimbătoare, împrejurărilor variabile din fiecare moment, iar acest lucru exclude de la bun început o ordine juridică generală, valabilă pretutindeni și oricând; locul acesteia va fi luat de acțiunea ce corespunde cel mai bine situațiilor reale și de liberul acord de la caz la caz.

Este complet exclus ca muncitorii, odată ce au luat producția și administrația în propriile mâini, să își creeze alți stăpâni în locul celor vechi — sub forma funcționarilor. Poporul însuși știe cel mai bine de ce are nevoie și știe cel mai bine cum să înfăptuiască acel lucru; dar dacă încredințează conducerea treburilor sale unor delegați permanenți — oricât de democratic ar fi aceștia aleși —, în scurt timp pierde orice contact real cu viața adevărată și, în cele din urmă, se lasă din nou condus de hățuri de către noua clasă privilegiată pe care el însuși a creat-o. Fiecare membru al organizației socialiste trebuie să gândească cu propriul cap și să participe la rezolvarea treburilor potrivit capacităților sale individuale; iar fiecare grup poate desfășura o muncă spornică numai dacă este ținut laolaltă de nevoi

comune, înclinații comune și simpatie — într-un cuvânt, de asocierea voluntară, și nu de vreun contract, lege sau constrângere.

Prin urmare, pentru succesul socialismului este absolut necesar un singur lucru, și acesta este: anarhismul.

Dar oare pentru anarhism este necesar socialismul? Anarhismul cere încetarea oricărei domnii. Însă domnia economică, puterea bogatului asupra celui sărac, este cea mai primejdioasă dintre toate formele de domnie. Ea este originea și susținătoarea oricărei alte stăpâniri și violențe. Pentru ca oamenii să poată trăi în deplină libertate, potrivit propriei lor individualități, este necesară în primul rând egalitatea economică, încetarea exploatarei, bunăstarea generală accesibilă tuturor. Acest lucru este de prisos să îl mai explicăm. Socialismul nu este doar o precondiție a anarhismului, ci anarhismul include în mod direct socialismul.

Cele două concepte sociale, care au fost adesea prezentate ca fiind opuse, sunt, prin urmare, unul și același lucru; cel mult putem spune că sunt două laturi diferite ale aceluiași lucru: ale viitoarei eliberări a omenirii; una din punct de vedere economic, cealaltă din punct de vedere politic.

Cum este posibil totuși ca nu numai cei din afară, dar adesea chiar și cei care participă la cele două mișcări să nu observe această potrivire, ba chiar să se lupte unii împotriva altora?

Socialismul anarhic nu poate fi înfăptuit, bineînțeles, în întregime deodată. Capitalismul și domnia statului i-au făcut pe unii dintre oameni pur și simplu incapabili să gândească și să acționeze independent. Iar trezirea conștiinței muncitorilor, organizarea lor revoluționară va lăsa încă în urmă un reziduu numeros care, după prăbușirea vechilor tipare obișnuite, nu va ști ce să facă și nu se va putea integra prin propriile forțe în noua ordine socială. Aceștia sunt, pe de o parte, cei mai săraci, cei schilodiți fizic și sufletește, cei degradați, cei decăzuți; pe de altă parte, așa-numita „elită a celor zece mii”, care au crescut fără nicio experiență de viață reală și fără nicio muncă folositoare. Educarea, organizarea, ocuparea și întreținerea acestora va cădea în sarcina societății socialiste până când vor putea să își poarte singuri de grijă și, astfel, împiedică viața sănătoasă a societății; iar aceste măsuri vor fi poate, în parte, în contradicție cu principiile anarhismului pur. Dar această stare poate fi doar una de tranziție și, în orice caz, poate fi reconciliată cu socialismul numai dacă singura ei năzuință va fi înfăptuirea deplină, cât mai grabnică, a comunismului anarhic.

O parte dintre socialiștii de astăzi, văzând necesitatea acestei stări de tranziție, își concentrează toate forțele spre punerea în aplicare a acestui prim pas și judecă în așa fel încât de succesul acestuia depinde întreaga dezvoltare viitoare a socialismului. În orice caz, ei acționează cu bună-credință și există un grăunte de adevăr în judecata lor. Dar este la fel de adevărat că succesul primului pas și al fiecărui pas ulterior depinde de măsura în care acesta corespunde scopului final, idealului spre care năzuim. Fiecare pas al socialismului trebuie să îi pregătească pe oameni pentru eliberarea deplină, pentru comunismul anarhic, trebuie să le dezvolte individualitatea, independența, capacitatea de cooperare voluntară. Tot ce îndreaptă oamenii într-o direcție opusă, de dragul unei rânduiri de tranziție sau al unor avantaje temporare, lucrează, în analiză finală, împotriva socialismului.

Acesta este lucrul pe care partidele social-democrate îl pierd adesea din vedere și motivul pentru care tind să îi considere utopiști pe socialiștii anarhiști, care înaintează spre scop fără să se uite nici la dreapta, nici la stânga.

Există, pe de altă parte, anarhiști care cad în extrema opusă. În uriașul lor entuziasm pentru libertate, în credința lor nemărginită în desăvârșirea oamenilor, ei nu țin cont de condițiile prezente, nu văd dificultățile pe care o lungă epocă de opresiune și stultificare le-a rostogolit în calea societății libere. Își imaginează toți oamenii asemenea lor, ca pe niște individualități complet independente, distincte, iar pentru astfel de oameni consideră o povară chiar și formele exterioare ale societății socialiste. Ei iau ca pe un lucru atât de firesc faptul că viața individului este una cu omenirea, încât libertatea nelimitată a indivizilor duce, de la sine, la cea mai deplină armonie între oameni, încât nu consideră că merită să irosească niciun cuvânt pentru asta. De ce să ne frământăm mintea cu organizarea societății viitoare, de ce este nevoie în general de forme sociale, când toate acestea se vor contura complet de la sine din indivizi, dacă îi lăsăm complet în seama lor, a voinței lor nelimitate?

Și, fără îndoială, au și ei dreptate. Dezvoltarea omenirii se îndreaptă spre această stare și spre aceasta trebuie să se îndrepte. Dar acest anarhism deplin va fi posibil, în orice caz, abia după trecerea unor generații, în timp ce socialismul — nu doar democrația socială de tranziție, ci și societatea comunistă anarhică — este un fapt realizabil în viitorul apropiat prin propriile noastre eforturi. Calea anarhismului nu este de a ignora și respinge această din urmă societate, ci de a construi o ordine socială care să corespundă cel mai bine scopului final și să asigure cel mai bine dezvoltarea ulterioară, având mereu în fața ochilor acest scop final.

După cum am spus, există anarhiști nerăbdători, mult prea entuziaști, care nu văd acest lucru; care, în nerăbdarea lor, pun mâna mai degrabă pe bombă și pumnal pentru a-i înlătura pe tiranii de astăzi ai omenirii și nu se gândesc că acești oameni sunt doar fructul condițiilor sociale actuale și că alții le vor lua locul până când aceste condiții, până când ansamblul oamenilor nu se va schimba; iar acești fanatici sunt înclinați să eticheteze anarho-socialismul drept simplă înapoiere și trădare.

Vedem, prin urmare, că socialismul și anarhismul nu pot avea decât o singură cale. Socialismul fără anarhism, dacă ar fi posibil, ar însemna o sclavie poate și mai lipsită de speranță pentru omenire decât cea de acum: domnia funcționarilor prin grația lui Dumnezeu. Anarhismul fără socialism nici nu poate fi conceput, pentru că ar fi echivalent cu lupta „sălbatică”, a tuturor împotriva tuturor, lucru care nu a existat niciodată nici măcar printre fiarele sălbatice și care ar extermina în scurt timp omenirea. Dezvoltarea omenirii nu are decât o singură cale: comunismul liber, care include deopotrivă socialismul și anarhismul.

Sarcina actualei mișcări muncitorești este de a duce la capăt această dezvoltare și de a pune bazele unui viitor mai frumos al omenirii, societatea comunistă liberă. Iar acest lucru este posibil într-un singur mod: dacă în sufletul fiecărui om trăiește clar imaginea viitorului, dacă fiecare năzuiește spre aceasta din proprie convingere independentă, potrivit forței și capacităților sale individuale specifice. Muncitorii trebuie să cucerească viitorul prin propriile forțe, pe calea propriei lor acțiuni directe; organizațiile lor, bazate pe liberul acord independent și pe interese comune, constituie germenul viitoarelor forme sociale; ele vor fi chemate să arunce în aer din interior puterea statului și capitalismul și să preia în locul lor administrația și producția. Întreaga mișcare muncitorească trebuie să se concentreze acum pe a-i face pe muncitori — atât pe indivizi, cât și ansamblul organizațiilor — capabili de această muncă uriașă.

Acestui scop îi slujește consolidarea economică a clasei muncitoare, educarea ei, creșterea libertății și puterii ei politice; dar toate acestea sunt doar un mijloc, o pregătire pentru revoluția socială.

Biblioteca Anarhistă

Ervin Batthyány
Socialism și anarhism
1907 (trad. din hu în ro.: august 2026)

Broșură apărută la Nagyvárad (Oradea). Extras din „A JÖVŐ” (Viitorul)

ro.theanarchistlibrary.org